

UOT 78

<https://doi.org/10.59849/2311-8482.2025.3.177>

ŞƏBNƏM ŞİRİNOVA *

UŞAQLARIN VOKAL BACARIQLARININ FORMALAŞDIRILMASINDA BİR SIRA METODLARDAN İSTİFADƏ

Məktəbə qədər müəssisələrdə uşaqlarla tərbiyəçilərin, musiqi rəhbərlərinin rahat, səmərəli təşkil edilmiş şəraitdə işləmələri üçün uşaqların vokal bacarıqlarının formalaşdırılmasında bir sıra metodları, yeni yanaşmaları tətbiq etmək lazımdır. Təhsilin düzgün istifadə edilməsi-təhsildə keyfiyyəti təmin etmək deməkdir. Tərbiyəçinin fəaliyyətində peşəkar səriştəliklə yaradıcılıq arasında qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Səriştəlilik nə qədər yüksək olarsa, yaradıcılıq o qədər aydın özünü göstərir. Pedaqoji yaradıcılıq o zaman effektiv olur ki, o, yüksək pedaqoji kompetentliyə əsaslansın. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində musiqi məşğələləri zamanı müxtəlif metodlardan istifadə etməklə pedaqoji prosesin təşkili ilə bağlı təlim işi elə qurulmalıdır ki, təlim prosesi daha çox uşaqların fəallığına yönəlsin.

Açar sözlər: Musiqi, artikulyasiya, vokal, repertuar

Giriş

Səs hər bir insanın təbii hədiyyəsi və sərvətidir. Səs üzərində işləyərkən, onu inkişaf etdirərkən unutmamaq olmasın ki, paralel olaraq səsin qorunmasına və ona zərər verilməsinə diqqət yetirilməlidir.

Hər bir insan uşaq yaşlarından müəyyən mahnı, musiqi parçalarını oxuyarkən ifaçılıq səsinə istifadə etməyə başlayır. Məhz bu dövrdə uşağın yaradıcılıq potensialını həyata keçirmək, onu ifaçılıq sənəti ilə tanış etmək vacibdir. Öyrənmə prosesi nəticəsində uşaqlar vokal ifaçılığının əsaslarını, bədii zövqlərini inkişaf etdirir, musiqi incəsənəti vasitəsilə dünya görüşlərini genişləndirir, aktyorluğun əsaslarını öyrənir, musiqi əhval-ruhiyyəsini göstərmək üçün hərəkətlərdən və s. istifadə edirlər.

Əsas təhlil

Bütün vokal bacarıqları biri-biri ilə sıx əlaqədədir. Buna görə də bunlar üzərində iş paralel aparılmalıdır. Təbii ki, hər bir vokal məşğələsi müəyyən bir bacarıq formalaşdırmaq məqsədi daşıyır. Lakin bu məşğələlərin ifası zamanı digər xüsusiyyətləri də diqqətdən qaçıрмаq olmaz. Kiçikyaşlı ifaçıların çətinlik çəkməməsi üçün davamlı olaraq məşğələlər zamanı qazanılan bütün bilik, bacarıq və vərdislərdən istifadə etmək zəruridir.

Vokal oxumada aşağıdakı tədris metodlarından istifadə olunur:

-Vizual (nümayişyanə)metodu (müəllim özü oxu prosesində köks, diafraqma tənəffüsünü, aşağı qabırğaların bel səviyyəsindən aralanmasını və çiyinlərin qalxmasını təcrübi olaraq göstərməli və izah etməlidir);

-metod(buraya uşaqların qavrayışını nəzərə alaraq verilən tapşırıqların təhlili, izahı, söhbət, müqayisəsi, iradlar, müzakirəsi daxildir; yaxşı olardı ki, öyrənmə prosesində uşaqların bütün çıxışları videokameraya çəkilişin və onlarla birlikdə ifalar təhlil edilsin, səhvləri müəyyənləşdirilsin, çıxışlarının müsbət anları vurğulansın);

-Praktik tədris metodlarına təlimlər, vokal məşqləri daxildir. Bunları iki qrupa bölmək olar:

1)hər hansı bir konkret əsərlə əlaqəsi olmayan məşğələlərdən istifadə etmək. Bu cür məşğələlər estrada oxuma texnikasının ardıcıl mənimsənilməsinə kömək edirlər ;

2)mahnı öyrənməkdə spesifik çətinliklərin aradan qaldırılmasına yönəlmiş məşğələlər. Məşğələlərin sistemativ və məqsədyönlü istifadəsi səsin gücləndirilməsinə və inkişafına, elastikliyinə və dözümlülüyünün yaxşılaşdırılmasına kömək edir.

-Qismən axtarış metodları şagirdlərə fərdi və kollektiv axtarış,kostyum seçimi,səhnə tərtibatı və s.

-Emosional(dərnəklərin seçimi, obrazlar, bədii təəssüratlar)metod.

Məktəbəqədər uşaqlarda vokal bacarıqlarının formalaşdırılması üçün bir sıra metodlar hazırlamışıq:

-Oxuma nəfəsinin formalaşması üçün əyani-vizual, ifa, şifahi, praktik üsullar;

-Artikulyasiya vərdislərini formalaşdırmaq üçün praktik, əyani-vizual,ifaçılıq metodları;
-İntonasiyalı eşitmənin formalaşması üçün vizual-eşitmə, ifa, şifahi, praktik və plastik intonasiya metodu;

-Bədii kontekstdə vokal və hərəkət (rəqs)fəaliyyətlərini birləşdirmək üçün teatrlaşdırmaq metodları.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda nəfəs alma, oxumaq kimi vokal bacarığını formalaşdırmaq üçün bəzi eksperimentlər apardıq və aşağıdakı metodlar kompleksini seçdik: əyani-vizual, ifaçılıq, praktik metodlar. Gəlin hər birini ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirək.

Vokal bacarıqlarının formalaşdırılması ilə bağlı işlər zamanı əyani-vizual metoddan çox tez-tez istifadə olunurdu, çünki, müəllim düzgün və səhv bir ifanı, performansı,eləcə də nəfəsalma məşğələlərini özü göstərir və bunu uşaqlarla birlikdə edirdi Təlimlərin icrasında və təkmilləşdirilməsində praktik metod tətbiq edildi. İfa etmək məktəbəqədər uşaqların əsas fəaliyyət növü olduğu üçün bütün qruplarda ifaçılıq metodu istifadə olunurdu. Məhz ifada əyani və praktik metodlar birləşdirilir,məsələn,nəfəsalma ilə bağlı hər hansı bir məşğələni müəllim uşaqlarla birlikdə göstərməyə,izah etməyə cəhd edir.

Beləliklə, oxuma nəfəsini formalaşdırmaq üçün əyani-vizual, ifa etmək və praktik metodlardan istifadə etməklə bir neçə kompleks şəkildə ifaçılıq məşğələləri hazırlandı. İlk növbədə, ifanın ifadəli olması,səsin təmizliyi və gözəlliyi, səsin melodikliyi inkişaf etdirmək üçün nəfəsalma üzərində işlər aparılır. Bu, mürəkkəb və uzun bir prosesdir. Buna görə də təlimin ilkin mərhələsində uşaqlar musiqi frazasını kəsmədən axıcı və bərabər şəkildə nəfəs alma və nəfəs verməyə yiyələnirlər. Belə bir nəfəsalma düzgün alınmış nəfəsdən asılıdır. Uşağa nəfəs almanı düzgün və lazımı yerdə almağı öyrətmək çox vacibdir. Uşaq ondan nə tələb olunduğunu anlamalıdır. Uşaqlarla çiyinlərinin köməyi olmadan, bəzi gimnastika, nəfəsalma və nəfəsvermə məşğələləri üzərində işləmək lazıdır. Məsələn; çiçəyi qoxulamaq, yanan şamı üfürüb söndürmək, külək əsərkən meşənin necə səs-küy saldığını təsvir etmək, müəllimin köməyi ilə səsin dinamikasını, küləyin güclü və ya zəif əsməsini və s. göstərmək olar.

Uşaqların sözləri düzgün tələffüz etməsi üçün doğru və yanlış ifanı göstərmək lazımdır.Daha sonra isə uşaqlar çalışmaları üzərində işləməlidirlər. Nəfəsalma üzərində işləyərkən sait səslərdən, açıq hecalardan(da, ta, lya və s.)qısa frazalardan başlayaraq tədricən daha uzun frazalara qədər istifadə etmək lazımdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda artikulyasiya bacarıqlarının formalaşdırılması üçün aşağıdakı metodlar kompleksini seçdik: praktik, əyani-vizual, ifaçılıq, irəliyə və keçirənlərə geri qayıtmaq metodları. Gəlin bunların hər birini ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirək.

Praktik metoddan artikulyasiya məşğələlərinin yerinə yetirilməsində və təkmilləşdirilməsində istifadə edilmişdir.

Dilin doğru və yanlış olan vəziyyətini, eləcə də artikulyasiya vərdislərinin formalaşdırılması üçün nəzərdə tutulan məşğələləri göstərmək üçün əyani-vizual metoddan istifadə etməklə musiqi rəhbəri uşaqlarla birlikdə iş aparırdı.

İfa etmək uşaqların əsas fəaliyyəti olduğundan ifaçılıq metodundan demək olar ki,bütün məşğələlərdə istifadə olunurdu.

Bunun üçün oxunması lazım olan yanıltmaclardan da istifadə edilmişdir. İrəli getmək keçirilmişlərə geri qayıtmaq metodundan müəllim müəyyən bir səs(a,o,u və s) və ya cingiltili samitlər üzərində işləyərkən istifadə edirdi. Növbəti işlər zamanı artıq uşaqlar eşitdikləri səslərə uyğun olaraq yanıltmaclar deyə bilirlər.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla artikulyasiya bacarıqlarının formalaşdırılması üzrə aparılan bütün effektiv işlər demək olar ki,ifa zamanı formalaşdırıldıqda mümkündür. Oyunlarda praktik, əyani-vizual, ifaçılıq, irəli getmək və keçirənlərə geri qayıtmaq metodlarının hamısından birlikdə istifadə etmək olar.

Artikulyasiya məşqlərinin əsas məqsədi-artikulyasiya orqanlarının yüksək keyfiyyətli, mükəmməl hərəkətli inkişaf etdirilməsi, fonemlərin düzgün tələffüzünə hazırlıqdır. Bu iş nəticəsində uşaqlarda nitq və oxuma vərdislərinin inkişaf səviyyələrinin göstəriciləri artır, onların musiqi yaddaşı və diqqəti yaxşılaşır.

Müxtəlif hərflər üzərində yanılmacların öyrənilməsi də məşğələlərin ayrılmaz hissəsidir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların eşitmə qabiliyyətlərinin formalaşması üçün aşağıdakı metodlardan istifadə etmək olar: əyani eşitmə, oyun, şifahi, axtarış, praktik, plastik intonasiya metodları. Gəlin hər birini ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirək.

Əyani-eşitmə metodundan müəllim doğru və yanlış səs yaradılmasında, düzgün intonasiya və musiqi əsərinin təqdimatı zamanı lazım olduqda istifadə edir.

Oyun metodundan musiqili oyunlarda, uşaqların bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafında, səhnəciklərdəki musiqili -rollu oyunlarda istifadə etmək məqsəduyğun sayılır.

Şifahi metod (izah, söhbət, müzakirə)vokal oxumada yeni konsepsiya və terminlərin mənasının aşkarlanmasına kömək edir; vokal ifadəlilik texnikasının nəzəri əsaslarını izah edir;uşaqlara musiqi əsərinin məzmununu anlamağa kömək edir; hərəkətlər vasitəsilə musiqi əsərlərinin göstərilməsində yaradıcı bir yol tapır.

Praktik metoddan oxuma məşğələlərinin yerinə yetirilməsində və onların təkmilləşdirilməsində tətbiq edilir.

Plastik intonasiyalı metoddan melodiyanın hərəkətini, musiqi intonasiyasını plastik hərəkətlərlə çatdırmaq üçün istifadə edilir. Eyni zamanda metodlar kompleksinə teatrlaşdırma və rəqs etmək də daxildir.Bu metodlar oyunlar zamanı tərbiyə olunur.

Nəticə

Qeyd etmək lazımdır ki, bu metodlardan istifadə edərkən repertuar seçimini yaddan çıxarmaq olmaz.Repertuar seçimi uşağın yaşına, vokal-səs qabiliyyətlərinə uyğun olmalı və vokal bacarıqlarının formalaşdırılmasına kömək etməlidir. Repertuarın seçilməsi ən vacib və ən çətin məsələdir. Repertuar uşaqların əhval-ruhiyyəsinə uyğun olmalı, onların maraqlarını və ətraf aləmlə bağlı fikirlərini əks etdirməlidir. Mahnılar, uşaq şerləri uşaqlarda müsbət emosiyaların artmasına səbəb olur, şən əhval-ruhiyyə yaradır, nikbin bir xarakter tərbiyə edir. Repertuar seçildikdən sonra vokal işi başlayır.

Müxtəlif studiyada məktəbəqədər uşaqlarda vokal bacarıqlarının formalaşması nəfəs alma,artikulyasiya,intonasiya işlərinin birliyində həyata keçirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Səfərova Ə.Azərbaycan musiqi elmi. Bakı,1998
- 2.Ü.Hacıbəyov.Azərbaycan musiqi təraqqisi.Əsərləri II cild.Bakı,1965
- 3."Azərbaycan xalq musiqiçiləri".F.Şuşinski,Bakı 1965
- 4.İsmayılov S.M.Azərbaycan xalq Musiqisinin əsasları."Bakı,1960
- 5.Azərbaycan xalq rəqsləri. Bakı,1951.

**Naxçıvan Dövlət Universitetinin
baş müəllimi*

Shabnam Shirinova

USE OF A NUMBER OF METHODS IN FORMING CHILDREN'S VOCAL SKILLS

In order for teachers and music directors to work in a comfortable and effectively organized environment in preschool institutions, it is necessary to apply a number of methods and new approaches to the formation of children's vocal skills. Proper use of education means ensuring the quality of education. here is a relationship between professional competence and creativity in the activities of a teacher. The higher the competence, the more clearly creativity manifests itself when it is based on high pedagogical competence. In music lessons in preschool educational institutions, educational work related to the organization should be structured in such a way that the learning process is more focused on the activity of children.

Keywords: *Music, articulation, vocal, repertoire*

Шабнам Ширинова**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОМПЛЕКСНЫХ МЕТОДОВ В ФОРМИРОВАНИИ
ВОКАЛЬНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ**

Для того чтобы педагоги и музыкальные руководители могли работать в комфортной и эффективно организованной среде в дошкольных учреждениях, необходимо применять ряд методов и новых подходов к формированию вокальных навыков детей. Правильное использование образования означает обеспечение качества образования. Существует взаимосвязь между профессиональной компетентностью и креативностью в деятельности педагога. Чем выше компетентность, тем ярче проявляется творческое начало, когда оно основано на высокой педагогической компетентности. На уроках музыки в дошкольных образовательных учреждениях учебная работа, связанная с организацией, должна быть построена таким образом, чтобы процесс обучения был более ориентирован на активность детей.

Ключевые слова: *Музыка, артикуляция, вокал, репертуар*

Sənətşünaslıq elmləri doktoru İnara Məhərrəmova tərəfindən təqdim edilmişdir.

İlk daxilolma tarixi: 11.06.2025**Son daxilolma tarixi:08.07.2025**